

## חִפּוֹךְ טָוב

בָּוּ תַּבְאֵר דָּרְךָ קָלָה וַיְנַעֲמֶה לְכָל מַחְנָךְ, שִׁידַע אֵיךְ  
לְחַנֵּה אֶת הַתַּלְמִידִים בְּגַלְל, וְלַהֲמִשֵּׁךְ אֶת לְבָבָם אֱלֹיָה  
יַתְּפַרְךְ, וְלַהֲחִדֵּר בָּהֶם אִמּוֹנָה פְּשִׁוֹתָה, וְלַהֲקִנּוֹת לָהֶם  
מְדוֹת טֻבוֹת.



בְּנָנוּ וּמִיסֶּד עַל-פִּי דְּבָרֵי

רַبְנָנוּ הַקָּדוֹשׁ וְהַנּוֹרָא, אֹור הַגָּנוֹזׁ וְהַצְפָּן  
בּוֹצִינָא קָדִישָׁא עַלְאָה, אַדְוִינוֹ, מָוִרָנוּ וְרַבְנָנוּ  
רַבִּי נְחַמֵּן מִבְּרָסְלָבּ, זָכוֹתָו יָגֵן עַלְינוּ  
וּעַל-פִּי דְּבָרֵי פָּלָמִידָו, מָוִרָנוּ  
הַגָּאוֹן הַקָּדוֹשׁ, אֹור נְפָלָא, אֲשֶׁר כֹּל רֹזֶה לֹא אָנִיס לִיה  
רַבִּי נְתַן מִבְּרָסְלָבּ, זָכוֹתָו יָגֵן עַלְינוּ  
וּמְשַׁלֵּב בְּפִסְוָקִי תּוֹרָה, נְבִיאִים, כְּתוּבִים וּמְאִמְרִי  
חַכְמֵינוּ הַקָּדוֹשִׁים מְגַמְּרָא וּמְדַרְשִׁים וּזְהָרָה הַקָּדוֹשׁ



הַוּבָא לְדַפּוֹס עַל-יְדֵי

חַסִּידִי בְּרָסְלָבּ

עִיה"ק יְרוֹשָׁלָיִם הוֹבָב"א

**מוֹהָרָא"ש נ"י** אמר, **אֲשֶׁר הַחֲנֹוך הַכִּי**  
**טוֹב זֶה חֲנֹוך עַצְמֵי, כִּי הַמְּחַנֵּךְ**  
**מִסְתַּכֵּל הַמִּיד לְדִגְמָא עַל הַמְּחַנֵּךְ.**  
(אמרי-מוֹהָרָא"ש, ח' ב', סימן תרפג)

קונטֿרָס

# חֶבְרוֹן טוֹב

מחנָה יִזְכֵּר! עַלְיָךְ לְדֹעַת, כִּי הַחֲנוֹנָה הוּא הַיִסְׂוד  
וְהַעֲקָר בִּיהֲדוֹת, אֵין דָבָר חָשׁוֹב הַימָּנוֹ, וְכַמָּה שְׁנָדִיבָר  
מִמְּנוֹ — לֹא נְסֻפִּיק, כִּי חֲנוֹנָה טוֹב הוּא עֲרָבָה לְעַתִּיד  
עִם יִשְׂרָאֵל. וְכַפֵּי שְׁמַחְנָכִים אֶת תַּינְדִּילִים כְּשֵׁם  
בְּקָטָנוֹתָם — כֵּה יַגְדִּלוּ. עֲבוֹדַת הַחֲנוֹנָה הִיא הַעֲבוֹדָה  
הַקָּשָׁה בִּיּוֹתָר, אַךְ גַּם הַמְּשִׁפְלָה בִּיּוֹתָר — הַנּוֹ  
בְּגִשְׁמִיות וְהַנּוֹ בְּרוֹיחָנִיות. בְּגִשְׁמִיות — כְּשַׁזְׁוּבִים  
לְהַעֲמִיד פָּלָמִידִים מִחְנָכִים, וּגְהִגְנִים מִן הַפְּרוֹת הַעֲרָבִים  
שְׁקָצָרוּ, עֲדִים לְתוֹצָאות מִנִּיבּוֹת הַפְּרִי, אֵין עוֹד תְּעִנָּוג  
גָּדוֹלָה יוֹתָר מֵזָה, כִּי אָדָם רֹאָה שְׁהַשְׁקִיעַ, זָרָע בְּדָמָעָה,  
וְגָדָלוּ, צָמָחוּ הַשְׁתִּילִים, וַזְּכָה לְקַצֵּר בְּרִנְנָה. מִכָּל שְׁפָנָ  
בְּרוֹיחָנִיות, כְּשַׁזְׁוֹכָה לְחַנְגָּה יַלְדִּי יִשְׂרָאֵל בְּאַמְנוֹנָה פְּשׁוֹטָה  
בְּהַקְדּוֹשָׁ-בְּרוֹן-הָוָא, וַזְּכָה אָוֹתָם בְּמִצּוֹת, וְהֵם גָּדְלִים,  
בְּרוֹן הַשָּׁם, יְהוּדִים קָדוֹשִׁים וְטַהוֹרִים, בְּעַלְיִי דָּרָךְ אֶרְץ

ומדות געלות, יראי שמים ויראי חטא, השבר על זה בעולם הבא – אין לתאר ולשער כלל. הנה יעשה אדם כל מני מאמצים בעולם הזה לקרב יהידי אל הקדוש-ברוך-הוא, וכשהזוכה למלא כסופו זה, הוא הכי מאיש. ומלמד ומהנד יש לו כתה של מה שلنשמעת ישראל, יוכל בעת ובוונה אחת לקרב מניין אחד או שני מניינים וכיו אלייך יתברך, הייש זכות גדולה מזו? הייש איש רב מה? ואף פעם אי אפשר לדעת מי יצא מילדים אלו, לאילו גדולי ישראל יצמחו, קדושים וטהורים, שיאירו את עיני ישראל.

זו, צrik להזהר מאד בחנוך, ולהשיקע בו הרבה שיש לה מיחד במננו, ורק מי שחש עצמו ראוי ומתאים להיות מהנד – יעסוק בה, ולא מחתמת שאין לאדם פרנסה, חלק ונעשה מהנד ילדי ישראל, אשר זהה בבחינת מה שאמרו חכמוני הקדושים (בבא בתרא כא): 'העושה מלאכת ה' רמיה' (ירמיה מה, י), זה סובב על מהנד שאיןו מתאים לתפקידו, וכשהאין רואים, באין יודעים מזניח את מלאכת הקודש זו. וחתמת זאת הקפיד רבנו ז"ל מאד, שלא להיות מלמד (ען חיימובערן, סי' תקצא); כי על המלמד מחת אחירות גדולה מאד. וכך אמר רבנו ז"ל (שיחות-בר"ז, סי' רמ): אם פלוני עוזה משא ומתקן, וגוזל, חיללה, את חברו מחת אנס איזה

## חנוך טוב

קייט

דבר שבוע שׁבּוּשׁ גָּדוֹל אֶחָד או שְׁנַיִם, מְחֻמָּת שֶׁלָּא יִכּוֹל לְדַקְּךָן עַל פְּרוֹטָה אַחֲת, בּוֹדָאי מוֹחֵל לוֹ, אֲבָל הַשְׁעָה שֶׁמְבִיטָל מַלְמָדוֹ, אֲף שְׁשִׁבְרָה מִיעַט מַאֲד, בּוֹדָאי אֵין בָּעֵל-הַבִּית מוֹחֵל בְּשׁוּם אַפְּנָן; כְּשַׁנוּטָלִים מִילָּד אֶת זָמָנוֹ, כְּשַׁאֲינָן הַמְּלָמָד מִנְאָל כָּל רַגְעָ וַרְגַּעַ מִזְמָן הַתְּלִמְדִים בַּעֲבוּר חֲנוּכָם הַטְּהוֹר, וַמְבָלָה אֶת זָמָנוֹ בַּעֲסּוּקֵיו הוּא וְכַדּוּמָה, הַרְיִי זֶה גָּזָל וְאַינוֹ יִכּוֹל לְהַשִּׁיבָה.

על כָּל מְחֻנָּךְ לִידָע, שִׁילְדיִים אֲוֹהָבִים בְּדַרְךָ כָּלְלָבָד, יִש לְהָם שְׁכָל קָטָן, וּכְמוֹ שֶׁאָוָרֶר רַבְנָנוֹ זָ"ל (לקוטי-מוֹהָר"ז, חָלָק א', סִימָן רְבָ): כָּל מֵשְׁשָׁכְלוֹ קָטָן בִּיּוֹתָר, רֹצֶחֶת יוֹתָר כָּבָוד; יַלְדָרֹצֶחֶת שִׁיגְבִּיהָו וַיְפַאֲרוּ אָתוֹת, יִגְדִּילְוָהָו וַיִּשְׁבַּחְוָהָו, יִתְנַנוּ לוֹ מַחְמָאות, וְאֵם אַכְּנָן מְעֻנִיקִים אֶת זֹאת לִילָד, הַרְיִי גָּדְלָה דַעַתוֹ וַמְתַפְּתַחַת לְהַפְּלִיא, וּרְק בְּצִורָה כֹּזו יִכּוֹלים לְמְחֻנָּךְ בְּרָאוֹי. רַבְנָנוֹ זָ"ל הַקְפִיד מַאֲד לֹא לְהַכּוֹת יַלְדִים, וְאָמָר, שְׁבַטּוֹב יִכּוֹלים לְפָעֵל הַרְבָּה יוֹתָר מְאַשֵּר בְּרָע. וְאֵם רֹזָאים שְׁפָעָלוֹ פָעָם בְּרָע, צְרִיכִים לְדַעַת שֶׁאֵם הָיוּ הַוּלָכִים בְּטוּב, הָיוּ פּוֹעָלִים הַרְבָּה יוֹתָר בְּגַנְקָל. פְּמַזְבָּן אֵין הַקָּבָר קָל לְמַעַשָּׂה, כְּשַׁעַומְדִים לְפָנֵי כַּתָּה מַאֲכְלָסָת בַּיּוֹלְדִים, וְהֵם מַוְצִיאִים מִהַּדְעָת, מַרְגִּיזִים וּמַעֲלִים אֶת חֻמָּת הַמְּחֻנָּךְ, אָזִי לֹא בְּגַנְקָל לְהַתְגִּבר וְלַהֲתָאָזֵר בְּמִדָּת הַסְּבָלָנוֹת כְּלַפְּיָהָם, וְכָאן עַל-וּלּוֹת לְצֹוֵץ הַבָּעִוּת.

עליך לדעת, מבחן יקר, כי העצבים נובעים מלחמת שָׁאֵדֶם לֹא יִשְׁן וְלֹא אֲכֵל הַיּוֹרֶף. לזוֹאת עַל כָּל מבחן לישן בדבראי, ולא אכל פת שחרית — במוֹבָא בְּשַׁלְחָן עֲרוֹךְ, ולא — נָעַשָּׂה רְגִזּוֹן וְכַעַסּוֹן, ומוציא עצביו על הילדים. טבע של ילדים ששׁוֹבְבִים הם, וזהו טבע טוב מאד, כי אוֹי לו לילד שאיננו בעל מרצין, ואינו פעיל כי הצרך, אשר עלול להיות שאיננו בכו הבריאות, חס רשלום, ותקופתו או התפתחותו המוטורית אינם כשריה. אך על המבחן לידע איך לנתק ולתמן עמהם, ולכונם ולהעליהם על דרכם המליך. כי כאמור חנוך זו עבודה מרכבת מאד, והיא מעבודת קדש הקדושים, באשר זהה ערבה לעתיד של כלל נשות ישראל, ואם חנוך בכלליות בעולם חשוב כלכך, על אחת כמה וכמה באין ערך כלל, צריך להיות החנוך חשוב אצלונו והוא יהיה עקר מעיניינו. כמו שאומרים חכמינו הקדושים על אחד, שנעל בתיהם נסיות ובתי מדרשות (עין אסתור ובה פתיחתא יא), וכייז? כי כך אמר בדעתו: אם אין גדיים — אין תישים, אם אין תישים — אין כלום; אם אין תלמידים — אין חכמים, אם אין חכמים — אין בתיהם נסיות ובתי מדרשות ואין כלום וכו'. וכך הצליחו הערבי-רב להעיר מיליוןים על הדת, וכלנו חלק מהם, לזוֹאת אי אפשר לתקן זאת אלא על ידי תשובה המשקל, מה שאני לא חנכה כי שאריך, עתה אני שב

## חנוך טוב

គכא

בתחשובה, ותקוון הגדל ביותר בשבייל – שאהיה מבחן ומלמד. כמו כן, מי שחש שאינו מתאים לתפקיד – ישאירנו לאחרים, ואל יתהר באדרת שאינהUPI מדותו, כי לא כל אחד מסוגל לזה, באשר עצבי האדם חלשים מאד, מלחמת פגעי ומקורי הזמן, שעובר עליו מה שעובר; לזה אין שלום-בית, לזה אין פרנסת, לזה אין דירה, זה סובל מהילדים, זה אין לו ילדים, וכך עשה אדם רגוז, עצבני, מריר يوم, סר וצעף. אך מבחן צריך עצבי ברזל, סבלנות ושוב סבלנות.

עליך לדעת, מבחן יקר, כי ילדים קטנים טבוע בהם שכל בדיק כמי המבקרים, אך זה אצלם בכח ולא התפתח עדין, כי הילד שכל שלם כמבר מפש. ולכן מצליח לעלות על עצבי המבחן, לאחר שמגלה בו נקודות תרפה, עד שמוציאו מדעתו מפש. ואם המבחן מתפעל ממנו, אזי ימשיך הילד למර את חייו, ויסית אף את שאר ילדי הקהה בנהגו, אך אם המבחן חכם ופקח ומעלים עין, וכי לא כל דבר שעושה הילד צריכים לשמע ולראות, ואם איזה תלמיד שחק, או עזה פניו וכדומה, אין צריכים לשיטת לב, הילד ינסה פעעם פעמים וכי, וכשרוואה שאין התייחסות למשיו, ואין מקובל תשומת לב על זאת – ייחדל ממעלו. אך בו ברגע שהצליח להוציא את המבחן מפלו, יודע שנצח

במערכה, ותכף-גמיד ימשך אחוריו חבר נוסף, שגם-כון  
מחפש תשומת-לב, וגם הוא ינסה להעלות את חמת  
המבחן, וחוזר חלילה. גם שאין זה דבר קל להעלים  
עין, וקל יותר להטענן ולאאת מהכלים ולאבד  
עתונותיו, ולילד מממר, ובמחשבות — מה לי כל  
המלמדות זו וההתעקשות עם הילדים, טוב יותר לילד  
לبيתי ושלום עלי נפשי. אך זו טעות של רב בני-אדם,  
ביחסם שמלמדות זו עבודה קשה מפל, ונדמה להם  
שמוטב להיות סוחר או בעל חנות וכדומה, אשר  
באמת במקחר וכדומה יש צרות גדולות בהרבה,  
ויסוריהם גדולים פי כמה, אולי בסוף מרויחים יותר, אבל  
עגמת נפש וחלישות הדעת יש לסוחר או לבעל מפעל  
הרבה יותר מלמד תינוקות. כי בהטעסקו עם ילדי  
ישראל, כל רגע ודקאה שמדובר עמהם אמונה ותורת ה',  
מקים מצות עשה של "ושננתם לבניך" (דברים ו, ז);  
ואומרים חכמינו הקדושים (סנהדרין יט): כל המלמד את  
בן חברו תורה, מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו; ומלאך  
זאת, הוא בעצם מדבר מהקדוש-ברוך-הוא, וממשיך  
אותו יתברך בזה העולם, אזי בודאי יקבל את שכרו  
עוד בזה העולם.

ועליך לדעת, מהן יקר, שמנשים את המלמד בזה  
העולם, בניסיונות קשים ומריים, אם יגיח אמןותו

## חנוך טוב

כג

ריעזבנה; כי הַסָּמֶן־הַמְּמָמֵם פֹּוחֶד מִאֵד מִתִּינּוֹקּוֹת שֶׁל בֵּית רֶבֶן, בָּאֲשֶׁר אִם יִשְׂמַלְמִידִים יַרְאֵי הֵה, הַמְּחֻדְדִּירִים בַּיְלָדִים אִמְנוֹנָה פְּשׁוֹטָה בַּהֲקָדוֹשָׁ־בָּרוּךְ־הָוּא, אֵין לוֹ כָּבֵר מַה לְעֹשֹׂת בָּאָנָן, וִמְכָל שְׁכַנְן כְּשֶׁמְחֻנְכִים מִקְטָנוֹת, מִגְיל לִמּוֹד אֶל־פְּרִבְּיַיִת עַד בַּרְתַּהְמָצָה — לְאִמְנוֹנָה בָּרוּךְהָה וּמְזַכְּכָת בּוֹ יַתְבְּרָךְ, לִירָאת שָׁמִים וְחַשָּׁק הַתּוֹרָה, לִמְדּוֹת טוֹבּוֹת וְלִדְרֹךְ אָרֶץ, וְכֵה נְכַנֵּס הַיְלֵד בַּעַל הַמְּצֹוֹת, אָזִי חָרְגוּ אֶת הַסָּמֶן־הַמְּמָמֵם, פְּשׁוֹטוֹ כְּמַשְׁמָעוֹ, וְאֵין לוֹ כָּבֵר מַה לְעֹשֹׂת בְּזָה הָעוֹלָם בֵּינּוֹתָם. לֹזֶאת, יוֹצִיא אֶת כָּל חָצֵיו עַל הַמְּלָמֵד וְהַמְּחֻנָּה, וַיְנַסֵּה לְשָׁבָרוֹ, עַל־יְדֵי שִׁיכְנִיס בּוֹ מְחַשְּׁבוֹת שְׁפָרְנָסָת הַמְּלָמֵד בְּצָמְצּוֹם גָּדוֹל מִאֵד וְכוֹן. וְכֵה מְצִינוּ אֶצְל יַעֲקֹב אָבִינוֹ, שֶׁבָּא הַמְּלָאָךְ לְהַאֲבָק עַמּוֹ, "וַיַּרְא כִּי לֹא יוּכֶל לוֹ, וַיָּגַע בְּכֶף יַרְכּוֹ, וַיַּקְעַד כֶּף יַרְךּ יַעֲקֹב בְּהַאֲבָקוֹ עַמּוֹ" (בראשית לב, כה). אָוּמָר על זה הַתְּקוּנִי־זָהָר, שֶׁרָאָה שְׁאַינוֹ יִכְׁלֶל לְתִפְסֵר אֶת יַעֲקֹב, אָזִי נָתַן מִכָּה לְתוֹמָכִי אָוּרִיתָא, לֹאָלו שְׁמַסְיִיעִים לְלוֹמָדִי תּוֹרָה, הַיָּנוּ לְעֹשִׂירִים; שְׁהַעֲשִׂירִים לֹא יִתְמַכּוּ בַּתּוֹרָה, וַיִּתְנַנוּ לְכָל מִגִּינִי הַבְּלִים אָבֶל לֹא לְתַלְמִידִי חֲכָמִים וְלִחְזִיק הַתּוֹרָה, זֶה אֲשֶׁר פָּעַל הַסָּמֶן־הַמְּמָמֵם, שְׁפָרְנָסָתוֹ שֶׁל מִלְמֵד תִּינּוֹקּוֹת תְּהָא צוֹלָעָת, אֵין זוֹ מְשֻׁכְּרָת גְּבוֹהָה כְּשֶׁל בַּעַל מִפְּעָל אוֹ חֲנוֹת וְכוֹן. אָבֶל, עַלְיכָה לְדִעָת, מְחֻנָּה יַקְרָר, שְׁקַעְגָּמָת נְפָשׁ וְהַצְעָר וְהַיְסּוּרִים שְׁוִישׁ לְסֻוחָר אוֹ לְבַעַל חֲנוֹת, זֶה אֵין לְתָאָר וְלִשְׁעָר כָּלָל, וְאֵף שְׁטַבָּע

בָּנֵי-אָדָם לְקַנְאָה בְּסֹוחֲרִים וּבְהֹמָה, בְּחַשְׁבָם — הַנֶּה  
לְפָלוֹנִי יִשׁ מִפְעָל גָּדוֹל, וּרְבוּי סְחוּרָה הַמּוֹלִיכָה מִהָּכָא  
לְהַתָּם וּמִהַתָּם לְהָכָא, וּנוֹסֶעֶן נְסִיעֹות, וּעֲסָקִיוֹ עֲגָפִים, אוֹ  
פָּלוֹנִי בָּעֵל חֲנוּת גָּדוֹלה, וּלְקוֹחָזָתוֹ רַבִּים הֵם; אֲךָ  
הַמְּסֻתְּכָל בָּעֵין אַמְתָה, יָודַע בִּידְיעָה בְּרוּרָה וּבְהַכְּרָה  
מַלְאָה, כִּי לֹא שְׂפָר חַלְקָם שֶׁל בָּעֵל עֲסָקִים, וּגְתָקִים  
בָּהֶם (אַכּוֹת ב., ז.): "מְרַבָּה נְכָסִים מִרְבָּה דָּאגָה", וְאַישׁ  
עֲסָקִים אֲינֵוֹ יִכּוֹל לִישְׁן בְּלִילּוֹת, וּשְׁנַתוֹ טְרוֹפָה עַלְיוֹ,  
חוֹשְׁשׁ שֶׁמְאָה יְגִבּוֹ רַכּוֹשׁוֹ, אוֹ יִפְרַצּוּ לְמִפְעָלוֹ, וּבָעֵל  
הַחֲנוּת יִרְאָ פָּנִים יְקּוּם לוֹ מִתְחָרָה, וַיַּטֵּל אֶת כָּל לְקוֹחָזָתוֹ  
וְכוֹ', וְכוֹ', וַיַּמְכַל שְׁבֵן כְּשַׁמְכָר הָאָדָם סְחוּרוֹת, וַיַּלְמֹד לוֹ  
בְּהַמְּחָאֹת דְּחַיּוֹת, וּגְתָקָלה לְאַחֲר ְזַמָּן שָׁאַיִן עַלְיָהֶם  
כְּסָוי, וְלֹא עַלְהָה בִּידּוֹ לִקְבֵּל אֶת הַכְּסָף הַמִּגְיָע לוֹ, וּמָה  
גַּם שְׁהַעֲבִיר אֶת הַהַמְּחָאֹת הַלְאָה וְהַלְאָה, וְאַנְשִׁים  
מַתְּדַפְּקִים עַל דְּלַתּוֹ לִקְבֵּל אֶת פְּסֶפֶם, אוֹ אֲזַמְּאַבְדֵּד אֶת  
שְׁמוֹ הַטוֹּב, וְכָל מִפְעָלוֹ אֲשֶׁר הַקִּים מִזָּה שְׁנִים קָוָרָס  
תְּחִתָּיו, וַיַּרְדֵּד הָנוּ לְטָמִיּוֹן, וְנִכְנֵס בְּחַזְבּוֹת שֶׁל מְלִיּוֹנִים  
— אֵין לְתֹאֵר אֶת גָּדוֹל צְעָרוֹ. עד שְׁבָעוֹנוֹתֵינוּ הַרְבִּים,  
יִשְׁנֵם אֲנָשֵׁי עֲסָקִים, בָּעֵלי מִפְעָלִים גָּדוֹלִים שְׁפָשְׁטוּ רֶגֶל,  
וְאָבְדוּ עַצְמָם לְדִעָת, רַחֲמָנָא לְאַלְזָן, וְהַפְּלִ מִחְמָת בָּעֵל  
הַחַזְבּוֹת שְׁסַבְבוֹ אֹתָם, וְהַצְעָר וְהַעֲגָמָת נִפְשָׁ שְׁהִיוּ מִנְתָּ  
חַלְקָם. וּמָה גַּם שְׁטוֹחָר הַנוֹּסֶעֶן נְסִיעֹת, מִסְכָּן עַצְמוֹ,  
גַּעֲדר מִהְבִּית ְזַמָּן רַב, נִפְרֵד מַאֲשָׁתוֹ וַיַּלְדֵי יָמִים רַבִּים,

## חנוך טוב

כמה

ואם שב ולא שגשו עסקיו, איזי מתעורר גם שלום־  
ביתו וכו', וישנם יסורים וצרות נספות הפקידות בעלי  
מפעלים, אשר הפועלים מסבים מורת רוח ואכזבות  
למעבידם; אלו מאחרים לעובדה, אלו גונבים לתיקם  
באין רואים, אלו עוזבים את העובדה קדם סיומה וכו'  
 וכו', או בעל חנות, שלא הצליח למכר את סחורתו,  
ורואה שכל החניות סביבו נכensis ל��וחות, ואלו אין  
איש בא, והקונים נודרים, אף שחנותו מסדרת בטוב  
טעם ורעת — איזה צער יש לו? העגמת נפש אוכלה  
בו בכלל פה, עד שלבסוף צריך להזכיר את הפטורה  
לטכנו וכו'. ויש אשר באים קונים רבים לחנות,  
ומבלבלים את המכ, שוואלים ומתחננים, סוקרים  
ומחפשים, מעלים ומורידים, מודדים ומנסים, ולבסוף  
מאומה אינם קונים וכו' — איזו אכזה היא לו, ובמה  
עגמת נפש נגרמה לו? ולא כל שכן, מי שעסקו עם  
נשים, אשר אמרו על זה חכמינו הקדושים (קדושין פב):  
כל שעסקו עם נשים סורו רע; וכן בעל מפלת או  
ארבעינה וכדומה, אשר הקונים מסבים לו עגמת נפש  
רבה, משבים לו מזון מקלקל, מתחוננים על מצריכים  
לקוינימ וכו', כל אלו רק מספר דוגמאות בעסקי  
עולם זהה, שמתינויגים בהם הרבה בתרחות ובהוצאות,  
בצער ובistorים, עד שמשיגים את הכספי, ולא אחת  
קורה שבל היגיעות הלו רוח ולrix, ובפרנסות

ובמלאות אלו אין לך לא עולם הזה ולא כל שגן  
עולם הבא; אך מלמד תינוקות של בית רבנן, המתחזק  
עם ילדים, אשר כל רגע ודקאה הוא מקיים מצות עשה,  
כى דברוק בהקדוש ברוך הוא, זכר ממו יתברך; אשר  
אין שכר בעוולם לשלים על כן, שגטלו נשמות ישראל  
וקרבם אליו יתברך. וכמו שאומר הזוהר (עין ח"ב קסט):  
על רבי שמעון בר יוחאי, שהלך עם תלמידיו, והגיעו  
לעיר, אמר להם, שהולך לראות את השכינה, אנפי  
יוניקתא, פני תשבער, שעלייהם השכינה שורה — זה  
ברוחניות; ואף בגשמיota — יושב בפחה, שר עם  
הילדים, נמצא בחרן נעים וממץ וכו', שותה מעט מה  
להרונות ארונו האחיה וכו', יש לו ספק והנאה  
שמצליח, שהכתה פורתת, אף שהילדים שובבים, זוכה  
לעשות מהם 'בני אדם', אשר אין לך תענוג גדול מזה.

לזאת عليك לידע, מהנה יקר, כי עקר הצלחת  
המוחה העוסק עם ילדים, שלא להסתבל עליהם  
כילדים, אלא זה ר' ברוך, זה ר' שמעון, זה ר' שלום  
וזה ר' יצחק, ילד קטן בן חמש, שש, שבע וכו', אבל  
זה תקתן חכם גדול יהיה. ולכן מהנה ארייך לכבד את  
כל תלמיד ותלמיד, ולהורייד עצמו אליו, ויזהר אף פעם  
לא להעליבו, בשם שאינו פוגע בחכם גדול, אלא יהיה  
בעל סבלנות גדולה עמו, וזה מרגיש הילד לפתע פתאם

## חנוך טוב

כבז

שַׁהוּא שׂוֹה לְמִשְׁהוּ, הַמְּחַנֵּךְ מִסְתַּפֵּל עַלְיוֹ בֶּן־אָדָם,  
חַשׁ בְּקִיּוֹמוֹ, אֲשֶׁר זֶהוּ כִּבְרֵר חָצֵי פְּתֻרוֹן; כִּי הַיֶּלֶד אִינוּ  
מְקַבֵּל תְּשׁוּמָת לִבְבֵית, הַהוּרִים עַצְבָּנִים, לְאָב אִין  
הַוּלָךְ בְּפְרָנְסָה, וּמוֹצִיאָה עַצְבָּיו עַל הַיְלָדִים, הַאָמָם מַטְפֵּלָת  
בְּיַלְדִּים, וּכְעַסְנִית הִיא וּכְוֹ', וּמְכַל שְׁבֵן אָמָם בְּעַלְהָ אִישׁ  
בְּלִיעָל וּמַשְׁפִּילָה וּכְוֹ', אוֹ חַס וּשְׁלוֹם, כְּשַׁמְגַבִּיהָ יָדִים,  
נִמְצָא — מַי סּוּבָּל? הַיְלָדִים — אִין לָהֶם תְּשׁוּמָת לִבְבֵית;  
לִזְאת מְחַפֵּשׁ הַיֶּלֶד תְּשׁוּמָת לִבְבֵן הַמְּלָמֵד,  
אֲשֶׁר יְהִי בַּעֲבוֹרוֹ אָב וְאָמָם, וְהַמְּחַנֵּךְ יִכְׁלֶל לִקְנוֹת לוֹ  
כָּאן יֶלֶד, אֲשֶׁר לֹא יַשְׁבַּחַנוּ לְעוֹלָם, עַל שְׁעַזְרוֹ וּשְׁקָמוֹ  
וְהַעֲלָהוּ עַל דָּרְךְ הַמְּלָךְ.

לִזְאת, עַלְיךָ לְדִעָת, מְחַנֵּךְ יָקָר, כִּי מִלְמָדוֹת הִיא  
מַעֲבֹודָת קָדְשָׁה הַקָּדְשִׁים, וַתְּכִלֵּית כָּל הַתְּכִלִּיתִים וַתְּקוּן  
כָּל הַתְּקוֹנִים, וְאָמָה הִיא כָּל אָדָם יוֹדֵעַ שַׁהְמִלְמָדוֹת זֶהוּ  
הַתְּקוּן לְכָל הַחֲטָאים, כָּלָם הִי נִعְשִׁים מִלְמָדים; אָבֵל  
הַפְּמַ"ד-מַ"מ מִפְּחָד מִאָד מִמְּלָמֵד יָרָא שְׁמִים, וְלֹכֶן  
מִסּוּבָּב כָּל מִינִי סִבּוֹת לִמְנַעַּץ אֶת הָאָדָם שֶׁלֹּא יַעֲסֵק  
בִּמְלָאָכָת הַקָּדְשָׁה זוּ, תְּחִלָּה, כִּאמֹר לְעַיל, נְתַן מִפְּהָ  
לִיעָקָב בִּירְכוֹ, אֲשֶׁר אָלוּ הַתּוֹמֶכֶת אֶזְרִיקִיתָא, וְגַרְבָּם שִׁיתָנוּ  
כִּסְפִּים לְכָל מִקּוּם, אֲךָ לֹא לִמְקוּם שְׁמִלְמָדים אֶת  
הַיְלָדִים לְאֶמְנָה וּכְוֹ'; עַמְּכָל זֶאת הַקָּדוֹשָׁ-בָּרוּךְ-הִוא  
מִנְהִיג אֶת הָעוֹלָם בְּהַשְׁגַּחָה פָּרְטִית, וְאָמָם מִלְמָד

עושה עבודהתו לשם שמים, ומתאזר בסבלנות של ברזל  
כלי ה תלמידים, יקבל שפע רב ממו יתברך, ואך  
שינטוּהוּ ב נסיבות קשים ומריים, אבל אם תהא לו  
סבלנות, ובפרט שיבקש מה תלמידים שיתפללו עליו,  
אזי תהיה לו ברכה גדולה — זהו בגשמיota. וברוחנית  
— בודאי שיזכה לרבות טוב האפון.

מחניך יזכור, איך עזקה עצה קלה כיitzד לחנוך את  
הילדים. כי כלל זה אומרים חכמוני הקדושים (סוטה מו.):  
'שמאל דזהה וימין מקרבתה'; הינו מחד גיסא בפי  
שאומר התנא (כתבות קג): זרך מרה בתלמידים; הינו על  
התלמיד לדעת, זהה הרבי שלו, והוא "מורא רבך  
במורא שמים" (אבות ר, יב); שעליו לפחד מרבו כמו  
שפוחד ממנו יתברך. לא יראה הענש — פן יפנה, אלא  
יחוש שהוא יתברך נמצא פה, על כן ינהג בקבוד גדול  
כלפי רבו. ואיך יכול ליזמות זה? אם המלמד מתיחס  
אל התלמיד, מתחשב בו, בקיומו, מכבדו, מזכיר את  
האלקות שבו, יודע כי "ומتلמידי יותר מכל" (פunning  
ז), אך ישמר על המרחק הראייני בין תלמיד, ויישמר  
על ערכו עצמו, אף יכעס עליו ויזרק בו מרה בעית  
הצורך, אזי התלמיד יינק את הבור מלה מלמד, ואף הוא  
ייקרנו ויכבדו, והוא מוראו עליו כמו ראה שמים. אבל אם  
המלך יזלزل בערך התלמיד, וכן יטשטש את המרחק

## חנוך טוב

### קכט

בינו לבינו לגמרי, ויזלزل בערכו הוא אצל התלמיד, והוא תונתנו עמו חבר ומטה, והתלמיד ירקב עליו, כיצד יקיים המלמד לפתח, וירצה שהתלמיד יכבד? ! אין זה הולך ביחיד. לבן מובה, שאסור לאכל בפני התלמידים, או לעשות דבר שיעור זלזול במלך, שלא יראנו התלמיד בשפלות, אשר אז יורד חנו בעיניהם; על מהנה לכביד עצמו, ולנהג כיאה למעמדו, ולא לתת פריחון לתלמיד לזלזל בו ולדרסו, אשר זה בכלל 'שמאל הדוחה'; הינו שלא ימשכנו התלמיד במעילו או בגבעתו, ולא יקל בכבודו; אף שארכיכים להעניק את כל האהבה לתלמידים, אך עליהם לידע את הגבוי, ולשמר על המרחק הראי בין המלמד, ולבל יסתבו בגדריו וכו', כי אם יתיר המלמד קרוביה יתר על מהה, אזי יאבד כל שליטה ורשות, עד שיטלו התלמידים את המושכות לידיהם, ויקפצו על ראשו. ויגררו את כל הפתחה אחריהם. זאת, עקר העצה בחנוך הילדים — להסכל עלייהם במabit פקייף, שיקבלו מואר נאות וכבוד כלפי המלמד, [אך לא להכottaם, חס ושלום], ואחר שמקבלים מואר וכבוד כלפיו, ממתקנים את התקיפות, ומחיכים ומסבירים ומחבירים במאור פנים. ואם אין התלמידים מבינים, מבヒרים שוב ושוב בסבלנות גדולה מאד, ואומרים להם: מי שאינו מבין, יגיבת הআطبع וישאל, ומסבירים להם, אשר אין זו

בושה לשאל, אלא הבישה הגדולה יותר לומר שמבינים כשאין מבינים. וכך שמספרים חכמינו הקדושים (ערובין נד): על רב פרידא, שהיה לו תלמיד קשה הבנה, ולמד עמו ארבע מאות פעם כל דבר, וארע שפעם אחת אחר שהסביר לו ארבע מאות פעם, לא הבין, כי חישש שהנה הרב הולך לאיזה מקום, והיה טרוד בזה, ולכן שכח הכל, ובא רב פרידא ושאלו, ואמר ששכח הכל, איזי למד עמו עוד ארבע מאות פעם, והוסיפו לרבי פרידא ארבע מאות שניים. למים מכאן, עד כמה חשוב לחזור עם התלמידים בסבלנות אפלו פעמים אין מספר. וזה היתה מעלה רב פרידא, שידע שעוסק עם נשות. כי יש בזה חכמה עמוק מאד, איך ללמד ילדים; אף פעם אסור לילך מהם בעצבים, כי לא יוציא כלל ועקר, יתרוגז המgang, יתעצבנו הילדים, ישתעטם המgang וכן התלמידים, עד שירצוו לברכ ממקום זה, ומימה לא השיג בעמלו. יש למד תורה היה באפנ רציני מאד, ברצינות רבה ובסבלנות, בשלווה ונחת.

עצה נספת אייעצה, מhang יקר, אשר היא שיטה מועילה בעבודת החנוך: על הילד לצעק ולהגביה קולו בעת הלמוד, כי כשהgang צעק את החמר הנלמד, זה כבר יסוד ה成败ן. נתבונן, ראשית, בפותחות הגמוכות,

## חנוך טוב

כלא

ונגלי מפתחה למעלה. בלמוד חמש; נותנים לתלמיד  
לקרא פסוק, ואחר־כך מסביר המחבר את הפסוק,  
וחזירים תכוף־ומיד בצופתא, אחר־כך תלמיד אחר קורא  
פסוק שני, ומסביר המחבר, וחזירים כלם בצופתא וכן  
הלאה, בכל פסוק התלמיד אומרו תחלה, וכך המחבר  
אין צורך לצעק ולבזבז فهو — "ויאמר ה' אל משה"  
וכיו, אלא ידבר הוא בנהת, והתלמיד יצעק את הפסוק,  
התלמיד אהב את זה, וכך להוציא את קולו וכחותו,  
וכמו שאומר רבינו ז"ל (לקוטי־מוּבָרֶן, חלק א', סימן כא):  
על־ידי צעקת מולדיקים את מהчин; כי זה בריא בעבור  
התלמיד — לצעק, וזה נותן משך וענין לתלמידים  
בעור. וכך עוברים מילך ליד בין כל ילדי הכתה,  
ואחר־כך חזירים ומשגנים שוב את הנלמד, ויכולים  
לגמר בנטול את כל החומר שהקציבו באותו יום, לאותו  
שעור, ולסים את במשה השבוע את כל פרשת  
השבוע. ועקר השלים להסביר בצורה חייה ומוחשית,  
עד שנדרמה לתלמידים שרואים ממש את משה רבינו,  
ושהקדוש־ברוך־הוא מדבר עם משה, שמשה מדבר עם  
עם ישראל, וכן כל מצוה ומצוה ממחישים לילד, עד  
שחי וمراجיש את זאת. ובפרט היום, שהכל מדבר  
ומזכיר באופן ברור ולהפליא; הן המשכן וכליו,  
בקרכנות, ל"ט מלאכות, הכל מוחשי מאד, עד שגוזק  
בו הלמוד עמוק. וכך מרגיש הילד שאין פנאי ללייצנות,

וְאֵף אִם מִנֶּסֶת פָּעָם פָּעָם לְהַקֵּל בָּאוּרָה הַרְצִינִית, כְּשֶׁרוֹאָה שְׁמַעַלִים מִמְּנוּ עַיִן, חֲדָל מִפְּהָ, כִּי נֹכֶחֶ בְּעַלְיל שֶׁכֶל הַכְּתָה מִרְכָּזָת וְחִיה עִם הַלְמֹוד, וּרְקָה הוּא יָצָא דְּפָן. אֲבָל עַל הַמְּחַנֵּךְ לְזִכְרָה, שֶׁגַּם תַּלְמִיד בָּזָה הוּא בְּנֶשֶׁמֶה, אָזִי כְּשֶׁרוֹאָה חָלֵשָׁה אֲצֵל אֵיזָה יַּלְדָּ, שְׁעוֹשָׁה לִיאָנָה אָוֹ שְׂוִיחָק וּכְוָי, עַל הַמְּחַנֵּךְ לְנַהֲגָה עָמוֹ בְּחַכְמָה עַצְׁוֹמָה, וְלַהֲמִשְׁיכָו לְתוֹךְ הַלְמֹוד, וְכָל הַשְּׁאָלוֹת בְּמַהְלָךְ הַלְמֹוד שׁוֹאֵל אֹתוֹ, וּבְנוֹדָאֵי הַיֶּלֶד אֵינוֹ יוֹדֵעַ, כִּי לֹא הַקְשִׁיב עַד כֵּה, אָזִי נוֹתֵן לוֹ הַמְּחַנֵּךְ הַזּוֹדְמָנוֹת שְׁיִנְסֶה לְעִנּוֹת, וּכְאֵשֶׁר עֲוֹנָה בְּטֻעוֹת, אֵין אָוּמָרוֹ בְּלִשׁוֹן גְּנָאי: הַגָּה לֹא רְצִית לְשָׁמָעַ, אֵינֶךָ יוֹדֵעַ. אֶלָּא מִקְרָבוֹ בְּעַדְינָות, עַד שְׁקוֹלֶט בְּעַצְמָוֹ שְׁאֵין כְּדָאי לְהַשְׁתּוֹבֵב בְּאַמְצָעָה הַשְׁעוֹר, וּמְחַדֵּיר בּוֹ חַמִּידוֹ דָּאוּרִיתָא.

וְכֵן בְּלִמּוֹד מִשְׁנִיוֹת, מִמְחִישִׁים לִילֶד אֶת הַמְּשֶׁנה, מִבְּהִירִים אֹתוֹתָה בְּאֶפְןָן שֶׁכֶל תַּלְמִיד אָוּמָר תְּחִלָּה אֶת הַמְּשֶׁנה, וְאֵז יִשְׁלֹשׁ לֹו שִׁיכּוֹת אַלְיָה, אַחֲרֶכָּה מִסְבִּירִים וּמִשְׁנִים אֹתוֹתָה שׁוֹב וּשׁוֹב, וּגְנַעֲזָרִים בְּלֹוּחַ כְּאַמְצָעִי הַמְּחָשָׁה, וּמִסְבִּירִים אַט אַט וְלֹא בְּלֹחַ, לֹא לְדַחֵס חִמֵּר מִחְמָת שְׁאַרְיִכִים לְהַסְּפִיק דִּיקָא כֵּה וּכֵה, כְּמַזְבֵּן עַל הַמְּחַנֵּךְ לְנַצֵּל כֵּל רְגָע, וְלֹא לְעַשׂוֹת מַלְאָכַת הֵי רְמִיה עַל חַשְׁבּוֹן הַיְּלִדיָּם, וְלֹא לְבִזְבּוֹ אֶת זָמָנוֹ, אֲךָ לֹא לְהַדְחִיק וְלֹא לְהַלְחִיכָּם. וְכֵן בְּלִמּוֹד גִּמְרָא וּהְלָכָה, כֵּל הַלְמֹוד

## חנוך טוב

קלג

יעשה ברצינות רבה, פה ושם מתבלים בספורי צדיקים, מחדירים ב תלמידים אמונה חכמים, שידעו שבלי אמונה חכמים אין כלום, כמו שכתוב (שמות יד, לא): "ויאמינו בה" ובמשה עבדו", אם האמינו בה, במשה לא כל שכן? אלא אי אפשר להגיע לאמונה בה, בלי אמונה חכמים (עין במקיל怯א שם); כי איך יש לנו השגה ברוחניות? אם מאמינים בצדיקים ומרקבים אליהם. רואים את עבודה הצדיקים, וזה מכניס בתלמידים חשך להיות פמותם; וכמו שהצדיקים נעשו הצדיקים על-ידי عمل ויגעה, גם כל תלמיד ותלמיד יכול לזכות זהה. ותבל בספרים מעניים בהקשר ללמידה, וכן ספרדים מענייני העולם שאரעו בימינו, כדי להמחיש להם את התורה, אשר לא בשמים היא ולא מעבר להם, אלא בפייך ובלבך לעשותו (דברים ל, יד); כי הילדי אורה לשמע גם את הנעשה בעולם, ומעברים להם את החק והמוסר השבעל מכל הארץ ומארע.

כמו כן עליך לידע, מהנה יקר, אשר אסור להכניס פחד בילדים בשום פנים ואפ"ן, אף שעקר הלמוד יהיה ברצינות גדולה, אבל בלי פחדים, אסור לאים על הילד שישליך או יגרשו, כי אז מתחילה לדמיון דמיונות, או שנכנס בו פחד המולד תוצאות הרות אסון — גמגום, הרטבה או שנעשה עצבני וכו'; על התלמיד

קלד

חנוך טוב

ליידע מחד גיסא, שכתה רצינית היא קדש קדשים, אך מאידך גיסא צריך לחוש שיש לו כאן אב ואם ביחיד, ויש לו כאן גב נרחב שיכל להשען עליו, ו איש נאמן היכול להבינו, וירגיש שהוא הוא הגדל, ובאופן זה מצליחים בחנוך.

וכן לנגן בכתה נמוכה יותר ולילך באותו און, החמר איינו רב כל-כך, לחת תלמיד הזרמןות שהוא יאמר, ולהכניסו ולשתפו במערכת הלמוד, ומה莽גע יתנו לכל תלמיד לקרוא פסוק בקול רם, וכשהיאנו קורא כדברי, יתנו לו לקרוא בשנית ויתקנו על טעויתו, אך הכל יעשה ללא השפנות, ללא צחוק ולעג, חס ושלום, אלא יגבה ויעוזד, יחזק וירומם. וכן לירד מפתחה לכ��חה, עד לכ��חה ראשונה, בה מלמדים אל פ-ביבית, ובאותו און שלומדים עם הגדולים, כן לומדים עם הקטנים; ישנים ילדים הקולטים מהר יותר את הלמוד, וישנים המתקשים בהבנה, ואורקה להם זמן רב יותר לקלט ולהבין, על מה莽גע להיות סבלן בלבפיהם, ולא לאים, חס ושלום, ומכל שכן לא להכות. מה莽גע העוזר את בעסן ועצביו, יהיה מה莽גע מעלה, וכי ש אין בכחו לעזר חמתו, אפילו בחברה יקשה עליו לחיות.

לזאת, מה莽גע זכר, הוכת וראה, כי עדיף להיות

## חנוך טוב

## קלה

מלמד תשכ"ר, וללמוד עמם אמונה ויראת שמים, דרך ארץ ומהות טובות, תורה ומצוות, אשר בכל רגע ורגע מקימים מצוה, מאשר להיות חיט התופר Ai'za בגדר, ומוכרו לאיזה גוי כושי וכדומה, או סנדל המתקן נעלים בעבורAi'za גוי בקאה העולים, ולא יקבל על זה שכר נזחי. טוב יותר להתעסק עם נשות ישראל. ואם מלמדים באפן זהה, יוצאים נשברים הן בגשמיota והן ברוחניות. עובdot המלמדות צריכה להיות כתחביב למלמד, שרוצה ואוהב את זאת, וננהנה מכל רגע בעובdot הקדושה. כמו כן על המנגה להיות בגמא חיה לפלאדים. ואומרים חכמיינו הקדושים (סנה נה), שאסור להבטיח לילדים ולא לkiem, אשר דבר זה רואים לעיתים מזמנות, זאת טוב יותר שלא להבטיח אם יודעים שאין אפשרות לקים, אך אם מבטיחים — יש לקים. ויש לידע, שאם אפשר לילדים לישב במקום אחד זמן רב יותר משעה, ומשה כל השעה יש לעוניהם כל-כך, עד שאף לאחר גמר השעה, יחפזו עוד ועוד ללמד ולא ירצו לצאת לשחק. הסימן למנגה אם הצליח בעובdot — אם הילדים אינם מצפים ומיחלים כל רגע לצלצול شيء אלם מן השער, כי בזה שילדים ממתיינים לפעמון אין זה חסרון אצלם, אלא המנגה לא הצליח להعبر להם את המסר בצורה מענית ומצלה.

ההפסקה חשובה מאד, כי על הילדים להתפרק, להשתעשע, להוציא את מרצם, וצרכיהם לעזר להם בזיה, אך יש למלמד מקטעות ולהחדירם שאסור לגע בילד שני, ואסור להכotta את זולתם, ולהבהרים בנהת ובבנה שהקדוש ברוך הוא כועס עד מאד על יהודי המגביה ידיו על יהודי שני, ומספרים להם את הספר על משה רבנו שיצא לחוץ, וראה שני יהודים נאים, אמר לרשות: למה תכה רעה? אומר רש"י: מאן שבל המרים יד על חברו נקרא רשע; וכן כל דבר המחדירים בילדים שלילה עם אמרי חוץ, ולהחדיר בהם את הקדוש ברוך הוא, הן בשעור והן בהפסקה הפל בדרכ נעם. ילד זה צומח ירא השם, עד שגדל כיהוד קדוש, ולא ישכח לעוזם את המנהג שהביא להצלחתו בחיים. אך לילך בדרך שלילת, לשלווה להנלה, לבישו ולהשפלו, זהו בשלוון המנהג; כי אין משג של ילד קשיה, צרכיהם חכמה עמיקה לידע איך לטפל בילד בעית, עד שמקלים את הבעייה מהשרש. כי ילד עצבני ומפרע איננו אשם בזיה, אלא הפל מחמת שבור, הזריו פראיים, חוליו נפש, מכבים וצועקים, או האב או האם אינם בכו הבריאות מבחינה נפשית, השם ישמר וכי, ומה אם אין אשם הילד זה? כמו כן אפשר להשתמש ביוון או בפנקט, כדי להעביר דוח להורים על התקומות הילד, או לציין את התנהגותו, ועל הילד

## חגוך טוב

כל

להביא את חתימת ההורם, שלמד והכין שעוריו, כראוי, וכך יודעים ההורים את הקורות עם הילד וכו', וילד שלא הגיע חתימה, אסור לגורשו הביתה, חס ושלום, צריך להעיר את המסר להורים, ומבהירים להם, שהילד לא נראה להם את הפנקס וכדומה, אם ההורה אדריש ואינו מתייחס, איןו משטר פעללה, יש להבהירו חד ממשמעית, שהדבר חשוב לחניה הילד, ואוי לו אם יזלזל בזה, כי הנזק שעולול להגרם יהיה בלתי הפיך. ילדים הרואים בשתוף הפעלה ההדרי בין ההורים למchnיכים, לא יעוזו את ההורים, עד שיחתמו על השגיהם והתקדמותם וכו'. [כמובן עקר החכמה שהילד ירצה מעצמו ללמידה, ולא יצרכו כלל ליומן או לאיזה גורם מדרבן דומה לו.] ישנים הורים, אשר קשח מאר להעיר להם מסרים כאלה או אחרים, וליצור עליהם שתוף פעללה, כי הם בשלהם, זאת צריך להיות המנגה חזק בקי שלו ובעקרוןתו, ולהבהירם כי זו מערכת הלמוד ואלו התנאים, ואם ההורים אינם יכולים לקבל על עצם את התקנון — יוציאו את הילד. ולכון על המנגה לידע, שישנים הורים חסרי דעת ושבכל, המקלקלים את ילדיהם, כאשר באים הורים אלו לטען טענות, יש לומר להם מי ומה הם, אשר הם רוצחים את ילדיהם בידייהם על ידי התנהגותם וחנוכם, ולהעמידם במקומות, שכאן ההנחה קובעת ומחליטה,

וישנו תקנות שאricsים להיות כפופים אליון, [אך לא לעשות את הדבר בפני הילד]. מי שאינו גאות לכփ ולחתאים עצמו לתנאים, יוציא את ילדו. כאשר יראו הורים יד חזקה ועמידה על עקרונות, יכנעו זהה.

מבחן זכר! עליך להתמקד רק עם הילדים בכתה, ולא להעסיק בענייני הנהלה, ואוזי מהבעיתאים הגדולים ביותר, תוכל לעשות המצינים ביותר, כי המזיאות הוכיחה, שהילדים השובבים והפרעים, יש להם ראש טוב מאד, וכך ארייך לבון ולגוט את כשרונותיהם לנטיב הנכון, לנצל את שובבותם דיקא לקדשה, דיקא להצלחה, כי הם חרוצים הרבה יותר מילדים רגילים, ראשם רץ ומבין וקולט טוב יותר מאחרים, על כן ארייך לנצל את תפיסתם המהירה לקדשה, ולנהג עמם בסבלנות של ברזל, ולא להתרגז חלילה, ולהזהר אף פעם לא להשפיכם, כי אז שוברים אותם לגמרי, ומה גם שהחברים שומעים את דברי ההשפלה ולועגים לילד, ועלולים לבודתו ולנדותו. וכך בשרותה המבחן מצב מתויח בכתה, או מחתמת קר עז או הם מעיק, כדי לפתור את הבעיה הנתקנית, ולשלוח את כל הילדים לשות וצדומה, אחרית תגרמתה הפרעות בעת הלמוד יעקב תנאים חייזניים בלתי נוחים ונעימים. או לצאת מעט לחוץ ולישב עמם מתחת אילן

## חנוך טוב

### קלט

ולשנות את האוירה, אשר דבר זה נוצרה לעתים, באשר עמש הלמוד רב לפि שעה וכו', או הרפוץ אינו בשורה, אזי כדי להאהיב את הלמוד על הילדים, יש לשנות מקום, להתאזרר וכדומה. מי שמחנה ומחזיק ומוליך כתה באופן זה, אין תענו גדול מזה, והוא חנך המצליח במלחה ביותר, רייציא תחת ידיו תלמידים מצליחים.

מחנה יזכור! עליך לידע, שאם תציה לדברי אלה, תוכל להקים תלמידים יהודים, ואינך צריך למאות שום תלמוד-תורה אחר. כי הנה שלך צריך להיות — לידע מה הנה מצפה מהתלמידים, אשר הפלית היא, שיהיו יראי ה', עובדי ה', גדלו מבראים נפשית ושלית כבר בצעירותם; ולזה מגיעים רק אם מדברים עליהם כפי שמדוברים עם אנשים מבראים, ולא באופן תינוק, כי על-ידי פניו יתר הורסים את הילדים, באשר מונתרים שלא במקום מביאים להרס החנוך, ועל זה נאמר (איכה ג): ידי נשים רחמניות בשלו ילידין. ישנן בעיות רבות, אך עקר התכונה להלביש עצמו בלבוש כזה, שהילד ירגע שרצו בטורתו, ואם נותנים לו הרגשה כזו, כבר נותן אמון במחנה, והצלחת החנוך לפתור חצי בעיה, ובן לנגן ולילך תמיד רק במדת הסבלנות ושוב סבלנות ושוב סבלנות, ולשנות מדי פעם את האוירה, تحت ניחא למחין, רענון המ

וְהַמִּתְשֶׁבָּה; וְכֵן לְשִׁיר עִם הָילְדִים, לְהַשְׁמִיעַ קֹפֶטֶת שִׁירָה, לְלִמְדָם שִׁיר חֲדָשׁ וּכְוָ', וְלְשִׁיר תְּחִלָּה בְּשִׁקְטָה וּבְנִיחָת וְלֹא בְּצָעֻקוֹת וּבְרָעָשׁ, וְלִלְמָדָם קָטוּעַ קָטוּעַ בְּסִבְלָנוֹת, וְקוֹל הָילְדִים יְהִי חֲזָק יוֹתֵר מְשִׁלְךָ המִתְגָּה, שֶׁלֹּא יַתְעִיף וּבְכָחוֹת מַחְדָּשִׁים יַעֲשֶׂה מַלְאָכָתוֹ, וְכֵן לְהַרְבּוֹת בְּסְפּוּרִי-צָדִיקִים וּבְאַמּוֹנָת חֲכָמִים, אֲשֶׁר אֶזְרָח כְּשִׁהְיָה לִילְדִים מִסְפְּכָלִים עַל דְּמוֹת מִסִּימָת, יִשְׁלַח לָהֶם שָׁאֵיךְהָא לְהַגְּיעַ וּלְהִיוֹת כְּפִי הַצָּדִיקִים, וְכֵן נוֹלְדָת בָּהֶם יִרְאָת כְּבָוד כָּלֵפִי המִתְגָּה, וַיִּשְׁלַח לָהֶם דְּמוֹת וּסְמִכּוֹת לְחַקּוֹתָה, כִּי כְּאֵשֶׁר מַגְשָׁמִים אֶת הַדְּמוֹת, הַיִּלְדָּגָם חָפֵץ לְהִיוֹת כְּמוֹתָה, וְאֹזֵן זָכוֹה לְפָרָח וּלְשָׁגַשְׁגָג בְּעֲבוּדַת הַשֵּׁם, וְכֵן יִכְּזַבֵּר לְהַגְּיעַ אֶל הַיּוֹדֵה אַמְתָּה.

**מִתְגָּה יָקָר!** בְּדַרְךָ כָּלֶל מַצִּי אֲשֶׁר המִתְגָּנִים גַּמְצָאִים פְּתַח לְחַזֵּן שֶׁל הַסְּפִיק מִגְבּוֹהַ, שְׁעַלְיָהֶם לְהַסְּפִיק דִּיקָא כֵּה וְכֵה, וְלֹא תְמִיד נְתַן לְעַמְּד בְּהַסְּפִיק הַנְּדִרְשׁ, כִּי יִשְׁנַן כְּתוֹת קְשׁוֹת יוֹתֵר, יִשְׁנַם תַּלְמִידִים הַבָּאים מִבְתָּהִים בְּעִתִּים, אֲשֶׁר בָּהֶם אֵי אָפְשָׁר לְהַסְּפִיק חָמֵר רַב, מִחְמָת בְּעִזּוֹת חַנִּיק שְׁנַתְקָלִים בְּהַנּוּ בְּמַהְלָךְ הַשְׁעוֹר, וְאֵי אָפְשָׁר לְעַבְרָה לְסֶדֶר הַיּוֹם. לְזֹאת עַל המִתְגָּה לִידָע, שְׁעַקָּר רַצּוֹנוֹ וּכְטוֹפוֹ יְהִי, שְׁהַיִּלְדִים יִזְכּוּ לְהִיוֹת עַוְבָּדִי הַשֵּׁם, וַיִּזְכּוּ לְהַתְחִתָּן בְּגַל צָעִיר, קְדוֹשִׁים וּטְהוֹרִים, וְכֵדי לְהַגְּיעַ לִיעֹוד הַזֶּה, עַלְיָהֶם לְהִיוֹת מַוְכָּנִים נְפָשִׁית גּוֹפְנִית

## הנוך טוב

ושכליות, ובعلي בטעון עצמי, זו תקופה עקר מגפתו בעובדתו. עליו לדאג לבשלות הכתה גשנית ורוחנית, אסור לו לדחס חמר ולהלחיין את תלמידים רק מחתה שעליו להספיק כפי שצוה מגביה, ומайдע גיסא — אל יבטל את הזמן היקר בכתה, וייחדר את החמר הנדרש כדברי, רק אם מטעוריות בעיות — יטפל בהן פנצרה. אפשר ילכו המהנכים בצוירה כזו, אילו תלמידים נפלאים יקימו? אם ילכו בגישה כזו — יצליחו; כי החנוך הוא היסוד והכל ועיקר היהדות, והוא ערבה לעתיד והמשך עם ישראל.

עם ונשלם, שבח לאל בורא עולם!

## תפלה נוראה למחנה

יהי רצון מלפניך, יהזה אלהיינו ואלהי אבותינו,  
שתהgom ותחמל עלי, שאזבה לknות לעצמי את  
מדת הסבלנות, ובשעה שאני מחדך את תלמידי  
ازבה להחדיר בהם אמונה פשוטה אך יתברך  
וישתבח שמה לעד. ושמרני והצילני לבל אכשיל  
בדברי לפני ה תלמידים, ומכל שבן שלא אהיה  
בכלל העושה מלאכת השם רמייה, שהוא בכלל  
ארזה, רחמנא לאצלו. זבני לזכור תמיד, אשר

ה תלמידים שאני מנהגם, הם נשות קדושות, חלק  
 אלוה ממול ממש, וعلي לקשרם אל שרשם העליון,  
 ואף פעם לא אבד עצמי ולא אוציאה עליהם את  
 עצמי להשפיקם או להכottaם, חס רשותם, אלא זכני  
 להוריד עצמי אליהם, ואלביש עצמי בכמה ובמה  
 לבושים, עד שאזכה להבוגם אל תוד נשותיהם,  
 ולהגד אותם עלי פי דעת התורה הקדושה שקבלנו  
 על ידי משה רבנו. זכני להקים תלמידים יראי  
 השם וחושבי שמו, ויהיו מלאים עם אמונה ויראת  
 השם תורה, ויקנו לעצם מדות טובות, ויהיו  
 בעלי הרח ארץ, באופן שיחיו לנחת בעיני אלחים  
 ואדם, ובזכות זה תמלח לי על כל עונותי ופשעיו,  
 ואזכה לתקן את מעשי הרעים. וה תלמידים יהיו  
 התקונים שלי, כי בזה שזוכים ללמד את נערי  
 ישראל תורה ויראת שמים ומהות טובות, נושא  
 על האדים חמדים ורחמים גמורים ממוקם עליון  
 וגבה מאד, כי אצלן מאד חשוב מי שמחנך את  
 נערי ישראל אמונה קדושה. זכני להצליח כל ימי  
 חי עם התלמידים, ואזכה להיות מהנה טוב, יהו  
 לרצון אמרינו פיו והגיון לבני לפניה יהוה צורי וגואלי,  
 אמן!